

A KöMaL lelkiismeretes és szorgalmas, régebbi olvasói jól tudják, hogy a szeptemberi fizikai feladatsor mindig olyan feladatokat tartalmaz, amelyek eredetileg egy-egy helyi vagy akár országos fizikaversenyen szerepeltek. Azt a diákot, aki részt vett valamelyik versenyen és már birkózott a feladattal, a ráismerés öröme is késztetheti arra, hogy beküldje a megoldást. Nem baj, ha máshonnan már ismeri a jó megoldást, akkor is érdemes beküldenie. Tudjuk, hogy mindenkinek nehéz az elindulás, ezt szeretnénk megkönnyíteni, s egyben népszerűsíteni is ezeket a versenyeket. Októbertől azután már csak ritkán szerepelnek ilyen feladatok, viszont ha már elindult valaki a pontversenyen, tapasztalat szerint szívesen folytatja azt.

Most néhány szóval bemutatjuk azokat a tudósokat, tanárokat, akikről a szeptemberi számban szereplő fizikaversenyeket elnevezték, és egy-két szót ejtünk a versenyekről is. A versenyek névadói születési sorrendben következnek egymás után.

*Hatvani István* (1718–1786) Baselben és Leidenben végzett tanulmányait követően lett a Debreceni Református Kollégium nevezetes matematika-, fizika-, és kémia professzora. Látványos kísérleteivel az ördögösség gyanújába keveredett a XVIII. századi Debrecenben, emléket Arany János foglalta versbe 1855-ben, mint írta, „népmonda után”. A Hatvani versenyt ma az Eötvös Loránd Fizikai Társulat debreceni területi csoportja szervezi a megye 13–14 éves tanulói számára. A helyi fordulót az iskolákban, a döntőt Debrecenben, az egyetemen tartják.

*Károly Ireneusz József* (1854–1929) premontrei fizikatanár volt Nagyváradon. Marconival egyidejűleg kísérletezett a „drótnélküli távíróval”, saját készüléket fejlesztett ki a rádióhullámok adására és vételére. A Németországból beszerezett és az iskolai fizikaszertárban felszerelt röntgengéppel orvosi átvilágításokat végzett a hozzá küldött betegeken. 1916-ban az ő alapítványa segítségével indulhatott útjára az a fizikaverseny, amit halála után róla neveztek el, és amit 1949 óta Eötvös-versenynek nevezünk. A mai Károly Ireneusz versenyt a katolikus középiskolák tanulói számára szervezik.

*Mikola Sándor* (1871–1945) egykori soproni diák, a budapesti Evangélikus Gimnázium tanára volt. Először a Sütő utcában, majd a felépült gyönyörű fasori épületben tanított. Amikor Rátz László szerkesztette a Középiskolai Matematikai Lapokat (a KöMaL elődjét), gyakran jelentek meg Mikola cikkei a Lapokban. Akárcsak Rátz László, ő is volt egy ideig igazgató, de mindketten jobban szerettek tanítani, mint igazgatni. Híres tanítványuk volt Wigner Jenő és Neumann János. Ma már a 15–16 éves középiskolások számára kiírt országos fizikaverseny viseli Mikola Sándor nevét. A döntőt Gyöngyösön, illetve Sopronban tartják.

*Lánczos Kornél* (1893–1974) Székesfehérváron született, az itteni cisztercita gimnáziumban érettségizett. Budapesten szerzett matematika–fizika szakos tanári oklevelet, de sose tanított középiskolában, csak különböző egyetemeken Németországban, majd az Egyesült Államokban, végül Írországból, Dublinból. Einstein munkatársaként is dolgozott, róla két könyvet írt. Olyan matematikus volt, akit komolyan érdekelt az elméleti fizika. Születésének 100. évfordulóján egy róla elnevezett (megyei) középiskolai fizikaversenyt indított útjára szülővárosa. A versenyt ma már a Lánczos Kornél Gimnáziumban rendezik.

*Öveges József* (1895–1979) országosan ismert piarista fizikatanár volt, aki ismeretterjesztő könyveivel, rádió- és TV műsoraival szerettette meg a fizikát a fiatalokkal. Egyszerű, mindennapi eszközökből állította össze kísérleteit, ezzel is ösztönözve az olvasókat, nézőket az önálló kísérletezésre. Igazi, jó fizikatanár volt, de nem tiltakozott az ellen sem, ha professzornak szólították. Tatán, az egykori piarista, ma Eötvös József Gimnáziumban, ahol sokáig tanított, évente rendeznek emlékversenyt a tiszteletére. Az országos, általános iskolai fizikaverseny az ELFT szervezésében szintén az ő nevét viseli.

*Tornyai Sándor* (1906–1996) Hódmezővásárhelyen tanított fizikát a Bethlen Gábor Református Gimnáziumban, pályakezdésétől nyugdíjazásáig. Tanári oklevelét a Szegedi Tudományegyetemen szerezte, miután előtte öt félévet elvégzett a Budapesti Műegyetem gépészmérnöki karán. A mérnöki tanulmányok jól hasznosultak a fizikatanításban: a nagy hagyományú gimnázium gazdagon felszerelt szertárában látványos és meggyőző kísérleteket sikerült összeállítania. Ma ebben az iskolában szervezik a református gimnáziumok országos fizikaversenyét, melyet az iskola mai tanárai Tornyai Sándorról neveztek el.

*Mátrai Tibor* (1910–1987) élete az Egeri Tanárképző Főiskolán teljesedett ki igazán, ahol a fizika tanszéket vezette 13 éven át, egészen nyugdíjazásáig. Előtte a KFKI-ban dolgozott Budapesten, itt spektroszkópiai kutatásokat végzett az eredetileg fizika–kémia szakos tanár. Maradandó műve a Budó-féle kísérleti fizika egyetemi tankönyv harmadik kötete, melyet Budó Ágoston halála után egyedül fejezett be. Kollegái, tanítványai önzetlen segítőkészségét emlegetik ma is, amellyel mindenki elismerését kívívta a tanszéken. Ezért is döntöttek úgy, hogy róla nevezik el a Heves megyei fizikaversenyt.

*Budó Ágoston* (1914–1969) a Szegedi Tanárképző Főiskola, azután a debreceni, majd a szegedi Tudományegyetem legendás hírű tanára volt. Elméleti és kísérleti fizikai kutatócsoport szervezőként molekulafizikai, optikai kutatásai köré. Egyetemi tankönyveinek áttekinthető szerkezete és világos fogalmazása követendő példa minden mai fizikatanönyv szerzője számára. Ő maga már fiatal korában kiváló problémamegoldó volt, 1931-ben a Károly Irén (akkor így nevezték) versenyen holtversenyben a legjobb eredményt érte el. Váratlan, hirtelen halála után nevezték el róla a legszínvonalasabb szegedi fizikaversenyt.

*Nagy László* (1931–1983) a Debreceni Tudományegyetem ugyancsak hirtelen, fiatalon elhunyt oktatója volt. A fizika tanításáról tartott előadást az egyetemen, emellett külön is foglalkozott a legtehetségesebb tanárszakos hallgatókkal. Az

egyik ilyen tanítvány később a kazincbarcikai gimnázium igazgatója lett, és megindított egy évenkénti fizikaversenyt az iskola minden évfolyama számára, melyhez a feladatsorokat Nagy László másik tehetséges tanítványa, az azóta szintén fiatalon elhunyt Szegedi Ervin állította össze. Közösén döntöttek úgy, hogy a versenyt Nagy Lászlóról nevezik el.

Természetesen még más tudósokról és tanárokról is vannak elnevezve az országban fizikaversenyek, elég, ha csak *Jedlik Ányos*, *Eötvös Loránd*, *Szilárd Leó*, *Wigner Jenő*, *Vermes Miklós*, *Kunfalvi Rezső* nevét említjük. Róluk talán egy másik alkalommal lesz szó.

**Radnai Gyula**